

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

מצורע תשס"ח פרשת שבוע

כולנו גרים

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בימים אלה בהם עם ישראל מתכוון לחג הפסח, ומכין עצמו לקראת המצווה החשובה של סיפור יציאת מצרים, נשתדל להאיר ולהעיר מעט בסוגיית הגיור והיחס לגר.

בפרשה הבאה נקרא:

"וְכִי יִגּוּר אֶתְךָ גֵר בְּאַרְצְךָ לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ: כְּאַזְרַח מִכֶּם יִהְיֶה לְכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם וְאַהְבַּתְ לּוֹ כְּמוֹךְ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאַרְץ מִצְרַיִם אֲנִי יִקְנֶךָ אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא י"ט לג-לד).

הגר המצטרף לעם ישראל, עלול להרגיש זר ומנוכר גם לאחר שסיים את הליך הגיור. מטבע הדברים, הרבה יותר קל לפגוע במי שאין לו משפחה קרובה ומסוככת. לכן התורה חוזרת מדגישה ומזהירה, זכור, גם אתה היית גר!

"וְאַהְבַּתְ לּוֹ כְּמוֹךְ !!!"

הלשון **"וְכִי יִגּוּר אֶתְךָ גֵר"** מופיעה בתורה גם בפרשיית קרבן פסח:

"וְכִי יִגּוּר אֶתְךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לִיקְנֶךָ הַמּוֹל לּוֹ כֹּל זָכָר וְאִזּוֹ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאַזְרַח ... תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאַזְרַח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם" (שמות י"ב מט-מט וכן במדבר ט"ד).

במדרש ההלכה במקום מצינו "הוא אמינא" מאוד מעניינת, זו "ל":

"וְכִי יִגּוּר אֶתְךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לְד', שומע אני כיון שנתגייר יעשה פסח מיד" (מכילתא דרבי ישמעאל בא - מס' דפסחא פרשה טו ד"ה וְכִי יִגּוּר).

לפי זה קרבן הפסח הוא חלק בלתי נפרד מהליך הגיור. הגר נכנס לכלל ישראל בקבלת מצוות, מילה, טבילה והקרבת קרבן פסח, בכל תאריך שהוא לאורך השנה, ללא קשר הכרחי לתאריך של י"ד בניסן. למסקנה, הלכה למעשה, אי אפשר להביא קרבן פסח פרטי, ללא כלל ישראל. יש רק תאריך אחד בו כל העם מביא ביחד את קרבן הפסח, התורה מדגישה:

"וְהָיָה כְּאַזְרַח ... תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאַזְרַח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם"

קביעה זו מלמדת אותנו, מה משמעותו של קרבן הפסח. בכל שנה ושנה כל עם ישראל מתאסף יחד ומכריז, לא שכחנו את יציאת מצרים, אנחנו חוזרים ומתחייבים להיות עבדי ד', אנחנו חוזרים ומתגיירים. כל יהודי זכר נכנס לכלל ישראל שלא בבחירה עם הולדתו - הוריו מכניסים אותו בבריתו של אברהם אבינו. כל יהודי מכריז בכל שנה ושנה שהוא מעוניין בכך, בבחירה חופשית, על ידי הקרבת קרבן פסח.

זו כנראה הסיבה לקשר העמוק שבין שתי המצוות: ברית המילה וקרבן הפסח. קיום שתיהן היווה תנאי מקדים ליציאת מצרים, שתיהן קשורות לדם בבחינת "בְּדַמְיֶךָ חַיִּי" (כפי שמדגיש הנביא יחזקאל ובעקבותיו חז"ל בהגדה). על הימנעות מקיום שתיהן העונש הוא ח"ו כרת, הוצאה מכלל ישראל.

אם נתקדם עוד שלב, הרי שבהכרזה "וְהָיָה כְּאַזְרַח ... תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאַזְרַח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם", כלול מסר נוסף. לא רק שהגר הינו חלק מאתנו, אלא שכולנו בבחינת גרים. אנחנו כולנו, למרות היותנו יהודים, "מתגיירים" בכל שנה ושנה ביחד ומכריזים: אנחנו רוצים להיות יהודים.

ערב חג המצות, כולנו לא רק זוכרים את היותנו גרים בארץ מצרים וממילא את מחויבותנו כלפי הגר הגר בתוכנו, אלא שאנו מכריזים "כגו כְּאַזְרַח". הגר הוא כמונו ואנחנו כמותו, כולנו יהודים כולנו גרים.

הבה נשתדל להפנים מסר זה. בקרבנו יושבים יהודים רבים שהגיעו ארצה מארצות נכר לאחר נתק רוחני ארוך שנים. הבה ננצל את רצון זו של ליל הסדר, כדי להזמין מחדש להצטרף אלינו, תוך הצטרפותנו אליהם.

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

משפט והלכה - משפטי שאול / הלכה פסוקה

"משפט והלכה בישראל" – בית הדין לענייני ממונות שליד "ארץ חמדה".

לפניות לבית הדין התקשרו ל"ארץ חמדה": 02-5371485, פקס 02-5379626 או דוא"ל beitdin@eretzhemdah.org
במדור זה אנו מביאים פסקי הלכה מתומצתים של בתי דין לענייני ממונות.

פסקי הדין המפורסמים ב'הלכה פסוקה', אינם מבטאים את עמדת בית הדין 'משפט והלכה בישראל'. כמו כן אין לראות בפרסומם משום ייעוץ הלכתי או משפטי. מטרת פרסומם היא לעורר דיון הלכתי בין הקוראים.

פסק דין: תשלום שכר לאפוטרופוס כשלא נקבע מראש / בית הדין האזורי תל אביב

עורך: הרב יואב שטרנברג

תיאור המקרה: אדם נפטר, והוריש את רכושו לארבעת ילדיו. בצוואתו הוריש חלק מהרכוש לכל הילדים בשווה, ולגבי החנות שבבעלותו ישנה אי הסכמה בין היורשים בפרשנות הצוואה. התובע טוען שהנפטר הוריש את החנות לו בלבד, ואילו הנתבע טוען, שגם את החנות הוריש האב בשווה לכל האחים.

כאפוטרופוס מינה האב את אחד האחים, שהוא הנתבע. מתוקף סמכותו, מכר הנתבע את החנות לאדם אחר, בלא הסכמת התובע, וחילק את דמי המכירה בשווה בין האחים.

התביעה: התובע טוען שכל הרווח ממכירת החנות צריך להגיע אליו, היות שהוא היורש היחיד של החנות.

תשובת הנתבע: הנתבע טוען שהחנות היתה שייכת לכל האחים, וממילא כולם צריכים לקבל חלק בשווה בדמי המכירה. כמו כן, הוא טוען שמגיע לו שכר על עבודתו כאפוטרופוס, ולכן לא זו בלבד שהוא אינו צריך להעביר סכום כסף נוסף לתובע, אלא שהתובע צריך לשלם לו בעבור העבודה.

פסק הדין: בית הדין קבע שהחנות שייכת לתובע בלבד, ולכן דמי המכירה שלו. לגבי שאלת התשלום לנתבע, קבע בית הדין שהוא מחל על שכרו.

הנימוקים: לאחר בירור בין הצדדים וקריאת נוסח שטר הצוואה, קבע בית הדין שהתובע צודק בפרשנותו, והחנות שייכת לו בלבד. על כן, כל הרווח ממכירת החנות אמור להישאר בידו בלבד.

המשנה בשבועות (מה.) אומרת, שניתן להשביע את האפוטרופוס במקום שחושדים בו שהוא גונב כספים מהממון המופקד אצלו. אלא שהמשנה בגיטין (נב.) מסייגת את הדברים: "אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים – ישבע, מינהו ב"ד – לא ישבע; אבא שאול אומר: חילוף הדברים".

דהיינו, שיש להבדיל בין שני סוגים של אפוטרופוס: אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים קודם פטירתו, ואפוטרופוס שמינהו בית דין. כאשר, אחד מהם נפטר משבועת האפוטרופוסים, והשני לא. בעיקרון, טעם הפטור הוא, שעל מנת שאנשים ירצו להיות אפוטרופוסים, ויתרו להם על חובת השבועה. ובגמרא (שם): מבואר, שטעמו של אבא שאול, הסובר שדווקא במינהו אבי יתומים ניתן הפטור, הוא שכאשר מינהו בית דין, יש בזה משום הכרה של בית הדין בכך שאותו אדם הוא מהימן, ולכן אנשים מוכנים להיות אפוטרופוס במינוי של בית הדין, גם אם עדיין יוכלו להטיל עליהם שבועה.

הנודע ביהודה (מהדורה תניינא חושן משפט סימן לד) מסיק מכך, שאפוטרופוס שמינהו בית הדין, אינו זכאי לשכר על עבודתו.

בנדון דידן, האפוטרופוס התמנה על ידי האב, ולכן היה מקום לומר, שהוא זכאי לשכר על עבודתו. אלא, שבית הדין ציין, שמדברי המאירי (גיטין נב.) משמע שאין לחלק בין שני סוגי האפוטרופוסים. וזו לשון המאירי: "ומחכמי האחרונים, שכל אפוטרופוס שהתנה ליטול חלק בריוח, אף במינהו אבי יתומים נשבע, כיון דאית ליה הנאה לא אתי לאימנועי. ומכל מקום, כל שלא התנה אינו נוטל כלום בריוח, שאם כן, היאך אמרו בכאן דלית ליה הנאה ואתי לאימנועי?".

דהיינו, שאילו האפוטרופוס היה נוטל שכר, לא היה טעם לחשוש שאנשים לא ירצו להיות אפוטרופוסים.

אמנם, בית הדין קבע, שכל דברי המאירי נאמרו דווקא באפוטרופוס של יתומים קטנים. שכן היות שיש בזה משום מצוה, מוכן לעשות בחינם. אבל אפוטרופוס של יתומים גדולים, כפי שהוא בנדון דידן, מסתבר שאינו מוכן לעבוד סתם, שלא על מנת לקבל שכר.

וכן משמע גם מדברי רש"י (בבא מציעא טז.): "אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן – אין בית דין טורחין לבקש אפוטרופוס לאנשים גדולים שנתמלא זקנם, לפי שלא ימצאוהו, דבשלמא ליתמי – איכא דשמע להו והוי אפוטרופוס לדבר מצוה, אבל לדיקנני לא שמעי להו".

למרות כל האמור לעיל, קבע בית הדין שבנדון דידן, אין לשלם שכר לנתבע כי הוא מחל על שכרו. שכן, בתחילה חילק הנתבע את הרווחים מהחנות בשווה בין היורשים, ולא ציין שעליו ליטול שכר. רק לאחר שהתעוררו התביעה והסכסוך, התחיל לדרוש שכר.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

"הלכה פסוקה" הינה יוזמה להפצת תקצירים של פסקי דין בענייני ממונות של בתי דין שונים.

בתוך "חמדת ימים" נפרסם כל שבוע פסק דין אחד.

גיליונות "הלכה פסוקה" ישלחו במייל אחת לשבועיים לכל המעוניין, ויכללו 3-4 פסקי דין.

להרשמה ולתגובות: halachapsuka@eretzhemdah.org

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

בנה של מיכל – והיתר המכירה

בירושלמי במסכת שביעית בסוף פרק ט' מובא רצף של מעשים שמצריכים ברור, וזו לשון הירושלמי בתרגום חופשי: "רבי חזקיה היה עומד בשוק של קיסריה וראה איש אחד טוען עליו יבול שאסור באכילה, הפך רבי חזקיה את פניו כדי שלא יראה את האיש הזה פורק מעליו את היבול האסור. ומדוע רבי חזקיה עשה זאת? כדי להוכיח את אנשי המקום שלא ילמדו ממעשיו של האיש הזה. שמע רבי יעקב בר אחא ושיבח את רבי חזקיה ואמר – 'אמו של זה ילדה בן'." רבי יהושע בן לוי היה מצווה לתלמידים – 'אל תקנה לי ירק אלא מן הגינה של סיסקא'. קם אליהו זכור לטוב עם אותו הנער ואמר לו, לך אמור לרבך – 'אין זו הגינה של סיסקא, של יהודי היתה והוא הרג את אותו יהודי ונטלה ממנו; ואם אתה רוצה להחמיר על עצמך, השתווה לחבריך'." איש אחד היה חשוד על השמיטה, אמר לאשתו הפרישי חלה מן העיסה. אמרה לו אשתו אתה חשוד על השמיטה ואינך שומר אותה, ומדוע אתה אומר לי להפריש חלה מעיסה שעשויה מקמח שאסור לאכול אותו?! אמר לה הפרשת חלה היא צווי מן התורה ואילו שמירת השמיטה היא תקנת רבן גמליאל וחביריו"

במעשה הראשון מסופר, שרבי חזקיה חשש שאנשים יחשבו שהוא מסכים עם מעשיו של האיש שנשא ונתן ב"יבול האסור", ולכן הוא הפך את פניו ממנו. והדבר טוען ברור, מדוע רבי חזקיה חשש שהאנשים יחשבו שהוא מסכים עם מעשיו של האיש ההוא. האם יש משהו שמתיר לסחור ב"יבול אסור"? וצריך להבין גם מהו השבח רבי יעקב בר אחא משבח את רבי חזקיה - שאמו של רבי חזקיה ילדה בן – וכי האמהות של שאר החכמים לא ילדו בנים?

היבול האסור בשוקי קיסריה

סוגיית הירושלמי בסוף פרק ט' בשביעית בנויה על סוגיית הירושלמי במסכת דמאי, ולכן היא מקצרת ואינה מבארת מה היה אותו יבול אסור. בירושלמי במסכת דמאי (פ"ב ה"א) מובאת רשימת פריטים של תוצרת חקלאית שמוותר לקנות בקיסריה בשנת השמיטה. הסוגיה מסבירה שהישראלים שמגדלים את התוצרת הזו כל השנים, מקפידים על שמירת השמיטה ואינם מגדלים את התוצרת הזו בשמיטה. התוצרת המוזכרת באותה הרשימה מגיעה לשוק של קיסריה - בשנת השמיטה - מיבול של גויים שפטורים משמירת השמיטה. אולם בהמשך הסוגיה נאמר: "כולכסין הנמכרין בקיסרין הרי אילו אסורין מפני שרובן באין מהר המלך". הכולכסין הם מין מסויים של ירק, שחקלאים יהודים מאזור "הר המלך" היו מגדלים. והם היו מגדלים אותו גם בשנת השמיטה ואח"כ משווקים את תוצרתם בשוק של קיסריה.

"הר המלך" הוא אזור ההר של ארץ יהודה². בעקבות המלחמה ברומאים ננטשו מקומות רבים בהר המלך וגויים השתלטו עליהם, והאזור היה נחשב לאזור מסוכן. אולם יהודים החזיקו בכמה מקומות ב"הר מלך". החקלאים היהודים שב"הר המלך" היו סבורים שאם הם לא ימשיכו לגדל את תוצרתם גם בשנת השמיטה הם לא ישרדו מבחינה כלכלית, ובסופו של דבר הם ינטשו את שדותיהם והגויים ישתלטו עליהם. לפי הבנתם, זו מצווה למצוא דרך להמשיך לגדל את תוצרתם גם בשנת השמיטה. לפי שיטתם, המשך העבודות החקלאיות בשנת השמיטה יביא רפואה למצבו הכלכלי של עם ישראל, ובסופו של דבר יחזרו כל הקרקעות לבעלות יהודית ויוכלו לשמור שמיטה בכל דקדוקיה.

רבי יהושע בן לוי שהיה גר בלוד היה סבור כמותם, והוא מצא דרך להתיר את המשך העבודות החקלאיות גם בשנת השמיטה. רבי יהושע בן לוי היה מתיר ליהודים למכור את קרקעותיהם לגויים למשך שנת השמיטה כדי שהיהודים יוכלו להמשיך ולגדל את תוצרתם. בעיר לוד ובמקומות נוספים קבלו עליהם את הוראתו של רבי יהושע בן לוי³. גם החקלאים היהודים שב"הר המלך" קבלו את פסיקתו, והם היו ממשיכים לגדל את תוצרתם גם בשנת השמיטה.

אך הוראתו של רבי יהושע בן לוי לא היתה מוסכמת על חכמים אחרים. בירושלמי במסכת דמאי (פ"ו ה"א) מסופר, שלרבי סימון היו שדות ב"הר המלך" באזור שלא היו מצויים יהודים, והוא שאל את רבי יוחנן מה יעשה בהן. ורבי יוחנן אמר לו "יובירו (ישארו שדות בור) ואל תשכירם לגוי!!". ואילו רבי יהושע בן לוי - התיר לו להשכירם לגוי באופן זמני כדי שבסופו של דבר יישארו בידו לטווח הארוך.

לדעת רבי יוחנן, אסור לעבור על איסור השכרת קרקע לגוי ועל איסור מכירת קרקע לגוי, ואפילו שהדבר נעשה לזמן קצר ומתוך מטרה לשמור על הבעלות היהודית על הקרקעות לטווח הארוך. ואילו לדעת רבי יהושע בן לוי, השיקול לטווח הארוך הוא השיקול המכריע; ולכן הוא היה מתיר למכור קרקעות לגוי למשך שנת השמיטה, כדי שהיהודי יוכל להמשיך לעבד את שדהו.

ארון הברית והיתר המכירה

במאמר הקודם "[מכת הארון והיתר המכירה](#)" התבאר שרבי סימון חזר לרבי יוחנן, ורבי יוחנן גילה לו שהקשיים שדורם ניצב בפניהם אינם שונים מהקשיים שהיו בזמן כניסת בני ישראל לארץ. השאלה הזו נשאלה כבר ב"הר המלך" בזמן ההתנחלות של שבטי ישראל. העיר בית שמש והעיר קרית יערים שוכנות ב"הר המלך" (הרי יהודה); ושמואל הנביא מרמז שחכמי הערים הללו נחלקו בשאלה הזו. חכמי העיר בית שמש היו סבורים שלפי המצב ששרר בזמנם בארץ ישראל זו מצווה להמשיך בחקלאות גם

בשנת השמיטה: ולפיכך הם התיירו לחקלאי בית שמש למכור את שדותיהם לגויים למשך שנת השמיטה ולהמשיך לעבוד בהם. ואילו חכמי העיר קרית יערים חלקו עליהם והיו סבורים שדווקא ההקפדה על מצוות השמיטה היא שתעזור לעם ישראל להיאחז בארצו.

ארון-הברית הוא שהכריע במחלוקת הזו. כאשר הפלישתים השיבו את הארון לבית שמש, חקלאי בית שמש לא הפסיקו ממלאכתם לכבודו של הארון והם המשיכו לקצור את תבואתם מפני שלפי שיטתם הקצירה שלהם היא מצווה - והיא עצמה מהווה אופן של השתחוויה לארון. אולם כאשר ארון הברית היכה בהם, הם הבינו שהם טעו בהשקפת עולמם. והם ביקשו מאנשי קרית יערים, שהיו שובתים מהקצירה ועמלים בתורה, שיבואו ויעלו אליהם את הארון.

בעיר קרית יערים היו סבורים שהשביתה מן המלאכה ועמל התורה הם המצווה, והם אלו שיקרבו את הגאולה ואת ההיאחזות בארץ. וספר שמואל מדגיש שעם ישראל הצליח להיאחז בארצו דווקא בזכות שיטתם של אנשי קרית יערים (שמואל א' ז, ב-יד): "וַיְהִי מִיּוֹם שֶׁבֶת הָאָרוֹן בְּקִרְיַת יַעֲרִים וַיִּרְבּוּ הַגִּימִים וַיִּהְיוּ עֲשָׂרִים שָׁנָה וַיִּנְהוּ כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי ה'... וַיִּפְּנְעוּ הַפְּלִשְׁתִּים וְלֹא יָסְפוּ עוֹד לָבוֹא בְּגִבּוֹל יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי יַד ה' בַּפְּלִשְׁתִּים כָּל יְמֵי שְׁמוּאֵל: וַתִּשְׁבְּנָה הָעָרִים אֲשֶׁר לְקַחוּ פְּלִשְׁתִּים מֵאֵת יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל מֵעַקְרוֹן וְעַד גֵּת וְאֵת גְּבוּלֵן הַצִּיל יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים וַיְהִי שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין הָאֱמֹרִי: ה' עֲשָׂרִים שָׁנָה" שמוזכרות בכתוב הזה כוללות גם את ימי מלכותו של דויד שהיו אחרי מות שמואל, וספר שמואל מגלה שכל ההצלחות של ההיאחזות בארץ - גם ההצלחות שהיו אחרי מותו של שמואל - נבעו מכוח ההתאמה שבין ארון הברית לבין שיטתם של אנשי קרית יערים שהיו עמלים בתורה והקפידו בשמירת השמיטה. וגם דויד המלך זכה להצלחותיו האדירות מפני שבמהותו הוא היה איש עם אופי של קרית יערים - והוא היה נותן את הכבוד הראוי לארון הברית ולתורה: וכפי שמבואר בהמשך ספר שמואל.

אמו של רבי חזקיה ילדה בן.

הסמלים שצופנים בתוכם רמזים על המחלוקת שהיתה קיימת ביחס ל"היתר המכירה" לקוחים מתוך ספר שמואל. במאמר "[המתמטיקה של רועי הבקר והצאן](#)" התבאר ששאל המלך דגל בגאולה בכוח גשמי שהיא שיטתו של משיח בן יוסף - והסמלים שמוזכרים בספר שמואל ביחס לבית שמש מדגישים את ה"בקר" ומאידך, שמואל הנביא ודויד המלך דגלו בגאולה בכוח התורה והתפילה - והסמלים שמוזכרים ביחס אליהם מדגישים את ה"צאן". ובמאמר "[רועי הבקר והיתר המכירה](#)" התבאר שמצדדי היתר המכירה היו מכונים "רועי בקר" ואלו מתנגדי היתר המכירה היו מכונים "רועי צאן" - על סמך הסמלים האלו שמקורם בספר שמואל. גם השבח שרבי יעקב בר אחא משבח את רבי חזקיה שהתנגד ל"היתר המכירה" - מבוסס על סמל שמופיע בספר שמואל.

כזכור, רבי חזקיה מחה כנגד היתר המכירה של חקלאי "הר המלך". וכאשר הוא ראה מישהו שפורק יבול מ"הר המלך" בשוק של קיסריה, הוא הסב את פניו ממנו: כדי שהרואים לא יטעו לחשוב שהוא מסכים עם "היתר המכירה". וכאשר רבי יעקב בר אחא שמע זאת הוא שיבח אותו ואמר - 'אמו של זה ילדה בן'. ונשאלה השאלה האם אימותיהם של שאר החכמים לא ילדו "בן"?

רבי אחא בר יעקב מרמז לפרשיה תמוהה שנמצאת בספר שמואל (ב' ו, יב-כג): "וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת אֶרֶץ הָאֵץ-לְהִים מִבֵּית עֵבֶד אֲדָם עִיר דָּוִד בְּשִׁמְחָה... וְהָיָה אֶרֶץ ה' בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכָל בֵּית שְׂאוּל נִשְׁקָפָה בְּעַד הַחֲלוֹן וַתֵּרָא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפְּנֵי וּמִכַּרְכָּר לִפְנֵי ה' וַתִּבֹּז לוֹ בְּלִבָּהּ... וַיֵּשֶׁב דָּוִד לְבֵרֶךְ אֶת בֵּיתוֹ וַתֵּצֵא מִיכָל בֵּית שְׂאוּל לְקִרְיַת דָּוִד וַתֵּאֱמַר מַה נִּכְבַּד הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינַי אֲמָהוּת עֲבָדָיו כִּהְגִּלוּת נְגִלוֹת אֶחָד הַרְקִים: וַיֵּאֱמַר דָּוִד אֵל מִיכָל לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בָּחַר בִּי מֵאֲבִיךָ וּמִכָּל בֵּיתוֹ לְצוֹת אֵתִי נִגִּיד עַל עַם ה' עַל יִשְׂרָאֵל וְשִׁחֲקֵתִי לִפְנֵי ה': וַיִּקְלָתִי עוֹד מִזֹּאת וְהִיִּיתִי שֶׁפֶל בְּעֵינַי וְעַם הָאֲמָהוּת אֲשֶׁר אֲמָרְתָּ עִמָּם אֲכַבְּדָהּ: וְלִמִּיכָל בֵּית שְׂאוּל לֹא הָיָה לָהּ יָלֵד עַד יוֹם מוֹתָהּ" מהפרשיה הזו משמע שלמיכל בת שאול לא היה ילד, אולם במקום אחר בספר מבואר שהיה לה בן (שמואל ב' ג, ה): "וְהִשְׁשִׁי יִתְרָעַם לְעִגְלָה אֲשֶׁת דָּוִד... רַק מִיכָל זָכְתָה לְתוֹאֵר "אֲשֶׁת דָּוִד". וְהַכְּתוּב הַזֶּה מְגַלֵּה שְׁנֵי דְבָרִים, הוּא מְגַלֵּה שֶׁלִּמִּיכָל הָיָה שֵׁם נוֹסֵף "עִגְלָה", וְהוּא מְגַלֵּה שֶׁהָיָה לָהּ בֵּן בְּשֵׁם יִתְרָעַם. מדוע ספר שמואל סותר את עצמו, מדוע הוא כותב שלמיכל לא היה בן כאשר במקום אחר הוא מספר שהיה לה בן?

סתירה כעין זו מצויה במקום נוסף בספר שמואל. במקום אחד כתוב שלאבשלום היו ילדים (שמואל ב' יד, כה-כז): "וְכִאֲבִשְׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֵה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהֵלֵל מֵאִדּ מִפְּנֵי רָגְלוֹ וְעַד קֶדְקֶדוֹ לֹא הָיָה בּוֹ מוֹם: וּבְגִלְחוֹ אֶת רֵאשׁוֹ וְהָיָה מִקֶּץ יָמָיו לְיָמִים אֲשֶׁר יִגְלַח כִּי כָבֵד עָלָיו וּגְלָחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׁעָרָיו מֵאֲתָמִים שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ: וַיִּנְלְדוּ לְאֲבִשְׁלוֹם שְׁלוֹשָׁה בָנִים וּבֵת אַחַת וַשְׁמָה תִּמְרָה הִיא הָיְתָה אִשָּׁה יָפֵת מְרָאָה". אך במקום אחר כתוב (שמואל ב' יח, יח): "וְאֲבִשְׁלָם לָקַח וַיֵּצֵב לוֹ בְּחֵינּוֹ אֶת מִצְבֵּת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן בְּעֵבוּר הַזְּכִיר שְׁמִי וַיִּקְרָא לְמִצְבֵּת עַל שְׁמוֹ וַיִּקְרָא לָהּ יָד אֲבִשְׁלָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה" מה מרמז ספר שמואל בסתירות לכאורה ביחס לבנה של מיכל וביחס לבנו של אבשלום?

פרשיית המלכת אבשלום מדגישה את יופיו - מפני שהמלכת אבשלום מסמלת גם המלכה של הכוח והיופי הגשמי. כאשר הפרשיה מחשיבה ומתייחסת לצד הזה של אבשלום היא מחשיבה ומתייחסת גם לילדיו - ומונה אותם. אולם המלכת הכוח והיופי הגופני מסמלים גם מרידה בגאולה בדרך התורה. ולכן כאשר דויד ברח מירושלים, הכהנים והלויים רצו לקחת אליו את ארון-הברית. ארון-הברית מסמל את השקפת עולמו של דויד המלך יותר מכל שאר כלי המקדש ולכן הוא צריך להיות אצל דויד. אלא שדויד ביקש מהם להחזיר את הארון לירושלים. כאשר ספר שמואל מספר על סופו של אבשלום הוא מגלה, שגם אבשלום עצמו היה מודע לאופיו ולתכונותיו: והוא ידע שילדיו קבלו ממנו את אופיו, וגם הם מחשיבים את הכוח והיופי. אבשלום ידע שמי שראוי למלוך על ישראל צריך להחשיב את התורה ואת מצוותיה יותר מכל דבר אחר: והוא ידע שאין לו בן - שראוי למלוך על ישראל. וכן מבואר במסכת סוטה (דף יא, א): "אמר רב יצחק בר אבדימי: שלא היה לו בן הגון למלכות".

גם פרשיית המלכת שאול מרמזת שהמלכת שאול מסמלת את המלכת התכונות הגופניות והגשמיות, והיא מספרת (שמואל א ט, ב): "... שְׁאוּל - בְּחֹר וְטוֹב וְאֵין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ, מִשְׁכָּמוֹ וְנִמְעָלָה גְבוּהַ מִכָּל הָעָם." בבית שאול היו מחשיבים את הצד הגשמי ואת הכבוד החיצוני, וכאשר מיכל ראתה את דויד מבזה את עצמו בפני הארון היא לא הסכימה עמו, - והיא בזה לו. והכתוב מדגיש-ומרמז שהסיבה לכך היתה מפני שהיא היתה "בַּת שְׁאוּל". בבית שאול לא היו מחשיבים את ארון הברית ואת מה שהוא מסמל, וכן אומר דויד בפנייתו לכל ישראל (דברי הימים א יג, ג): "וְנִסְבָּה אֶת אֲרוֹן אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ כִּי לֹא דָרְשָׁנָהּ בְּיָמֵי שְׁאוּל".

בבית שאול היו מחשיבים את הצד של משיח בן יוסף - (בְּכֹר שׁוֹרוֹ הַדָּר לוֹ), ושאוּל קרא לבתו מיכל בשם שמחשיב את המשמעות הזו - "עִגְלָה". ואכן, מהשקפה הזו של משיח בן יוסף היה לה "בן". - "וְהַשְּׂשִׁי יִתְרָעַם לְעִגְלָה אֲשֶׁת דָּוִד". אמנם למרות שהיה לה "בן", פרשיית העלאת הארון אל עיר דויד מלמדת, שמי שאינו שם את ארון הברית ואת מה שהוא מסמל בראש מעייניו, אין לו "בן שראוי למלכות". - "וּלְמִיכַל בַּת שְׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ יָלֵד עַד יוֹם מוֹתָהּ".

הסמל של ה"בן" בספר שמואל ושימוש אצל חז"ל

הסמל של מי שראוי להיקרא בשם "בן" מופיע גם כאן בסיפור המחאה של רבי חזקיה כנגד "היתר המכירה". והוא מבוסס על צורך המסקנות משתי פרשיות העלאת הארון.

בספר שמואל מסופר על השבת ארון-הברית לבית שמש; והספור מגלה שאנשי בית שמש שתמכו ב"היתר המכירה" נחשבו למבזים של ארון-הברית. ובספר שמואל מסופר על העלאת ארון-הברית לעיר דויד; והספור מגלה שמי שאינו מציב את ארון הברית בראש מעייניו - אינו ראוי להיקרא "בן" לאמו.

רבי יעקב בר אחא משתמש בסמלים האלו, והוא מגלה שרבי חזקיה שלא היה מוכן לשאת פנים כלפי מי שסמך על "היתר המכירה" נחשב כמי שרוכש כבוד ל"ארון הברית" ולמה שהוא מסמל. ולפי מה שמסופר בספר שמואל ניתן לומר על אמו שהיא ילדה - "בן".

ספר שמואל מלמד שמי שפועל עם משיח בן דויד ומציב את התורה בראש מעייניו - ראוי להיקרא "בן"; ומי שאינו כזה אינו ראוי להיקרא בן. והסמל הזה מופיע גם באגדות חז"ל על "צרת הבת".

בתלמוד מסופר שבימי רבי דוסא בן הרכינס התירו את "צרת הבת" לאחים, וחכמי ישראל נכנסו אליו כדי לברר עמו את ה"היתר" הזה. אולם קיימים כמה שינויים בין אגדת הבבלי לבין אגדת הירושלמי. באגדת הבבלי (יבמות דף טז, א) מסופר שרבי דוסא בן הרכינס לא הכיר את רבי אלעזר בן עזריה ואמר: "ויש לו 'בן' לעזריה חבירנו?".

והדבר מפליא. מדוע רבי דוסא תמה וסבור שאין לו 'בן' לעזריה?! והדבר קשה מאוד מפני שאגדת הירושלמי סותרת את אגדת הבבלי, והיא מספרת שרבי דוסא "זיהה" את רבי אלעזר והוא אף הכיר בו כ"בן אחר בן" עד עזרא הסופר (יבמות פ"א ה"ו): "מכירו אני שהוא דור עשירי לעזרא ועיניו דומות לעיניו של עזרא".

אמנם, במאמר "[צרת הבת ועיני עזרא](#)" התבאר ש"צרת הבת" מסמלת את עמל המלאכות ואת החיבור לעולם הגשמי. רבי אלעזר בן עזריה היה בעל האמרה (אבות ג, יז) "אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח"; והוא היה עשיר גדול ולא עסק רק בתורה. אגדת הבבלי מרמזת שמכיוון שהוא פעל יחד עם משיח בן יוסף להשיג את העושר הדרוש לעם ישראל, יש מקום להסתפק האם הוא ראוי להיקרא "בן" לאביו. ומאידך, אגדת הירושלמי מגלה שרבי אלעזר ראה נכונה את המצב, ופעמים שדווקא ביטולה של התורה מהווה את קיומה. וכשם שענינו של עזרא הסופר קראו נכונה את המצב בזמן שיבת ציון, והבחינו שהגיעה העת למהפך רוחני; כך ענינו של רבי אלעזר בן עזריה קראו נכונה את המצב שבזמנו, והבחינו שהגיעה העת למהפך כלכלי. ולכן רבי אלעזר בן עזריה העשיר הוא "בן" של עזרא הסופר. - "מכירו אני שהוא דור עשירי לעזרא ועיניו דומות לעיניו של עזרא".

המחלוקת כיצד להתייחס לרבי אלעזר בן עזריה שעסק בהשגת ה"קמח", קיימת באופן דומה גם בהתייחסות למי שתמך ב"היתר המכירה". והירושלמי מביא את שני המעשים הסמוכים, המעשה ברבי יהושע בן לוי והמעשה באיש שהיה חשוד על השמיטה, כדי להציג את השיטה החולקת.

המעשה ברבי יהושע בן לוי מובא כאן בירושלמי במסכת שביעית בשני שינויים מזערניים מהאופן שבו הוא מובא כבר בירושלמי במסכת דמאי. ובמשמעות השנויים האלו ובמשמעות המעשה באיש שהיה חשוד על השביעית נעסוק בעזרה השי"ת במאמרים הבאים.

¹ הפריטים שמוזכרים ברשימה הזו היו מגיעים לשוק של קיסריה מגיעה גם מגידולים של השומרונים שהם חייבים במצוות השמיטה ואינם מקפידים לשמור אותה. אך מבואר שם בסוגיה שהתוצרת המרובה של הגויים היתה מבטלת את התוצרת המועטת של השומרונים.

² ר' שמעון אומר לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה... אי זהו הר שלה זה הר המלך, שפלה שלה זה שפילות לוד, עומק שלה מעין גדי ועד יריחו. (תוספתא שביעית ז הלכה י).

³ בבבלי במסכת סנהדרין (דף יב, א) מרומז שכך פסקו גם רבי שמעון בן יהוצדק ורבי חייה בר זרנוקי, וכפי שהתבאר במאמר "[רועי הבקר והיתר המכירה](#)".

⁴ כמבואר בזבחים דף ק"ח, ב, וכמבואר בפרשנים שם בספר שמואל. ובמאמר "[המתמטיקה של רועי הבקר והצאן](#)" התבארה גם המשמעות הסמלית של המספר "עשרים".

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ו)

Kosica, Slovakia

קושיצה, סלובקיה

אדר ב' תשס"ה

חימום אוכל בשבת עבור ליל הסדר שחל במוצאי שבת

שאלה

כידוע לכם, ליל הסדר השנה ייערך במוצאי שבת. ברוך ה', בעקבות פעולות קירוב רבות, מספר הסועדים בליל הסדר יהיה 100-130 איש, כן ירבו. השבת יוצאת בעירנו בשעה 20:29. הזמן הדרוש לחימום האוכל לסדר – מינימום שעתיים. נצטרך להפעיל את כל האמצעים כדי לחמם את הארוחה שתוגש בשעה 21:40. האם מותר לנו לחמם את האוכל כבר אז, ואם כן כיצד?

תשובה

במקרה שלכם ובמקום שלכם, כשיש צורך לחמם תבשילים משבת ליום טוב ואין אפשרות לעשות זאת בצאת השבת, נראה שניתן להקל לחמם אפילו תבשילים לחים שנצטננו, אם הדבר יעשה על-ידי גוי ואחרי השקיעה¹.

¹ בבואנו לדון במקרה זה, נראה שעומדים לפנינו האיסורים הבאים:

- א. איסור בישול, במקרה שמדובר במרק וכיו"ב, שכן בתבשיל לח שנצטנן חימומו הוא בישול.
- ב. איסור "מיחזי כמבשל", הקיים בכל תבשיל שמניחים אותו על גבי האש בשבת, גם אם הוא מבושל כל צרכו.
- ג. "קיימא לן שאין יו"ט מכין לשבת", וכן להיפך. אף אם כלל לא התערבה כאן יד אדם והוכן בידי שמים, יש בזה איסור הכנה, כמבואר בתחילת מסכת ביצה לגבי ביצה שנולדה ביום טוב שלאחר שבת.
- ד. כשם שאסור להכין משבת לחול כך אסור להכין משבת ליום טוב.
- ה. בישול עכו"ם.

למרות האיסורים המנויים לעיל, נראה שישנו מקום להקל לחמם את התבשילים על-ידי גוי, אם עושה כן אחרי השקיעה (על-פי הלוחות הנמצאים בידינו, זמן השקיעה הנו מספיק מוקדם כדי שהתבשילים יתחממו עד 21:40), ורצוי להשאיר את התנור או את הכיריים דולקים כבר מלפני שבת (או לחילופין להשתמש ב"שעון שבת").

להלן טעמי ההיתר:

בשו"ע (או"ח סי' שמב סע' א) נפסק שבין השמשות של שבת (כלומר בין השקיעה לצאת הכוכבים) מותר לעשות פעולות שאסורות מדרבנן, אם הוא לצורך "מצווה או דוחק", ומבואר שם בשו"ע שבכלל היתר זה ניתן גם לומר לעכו"ם לעשות איסורים (אף מדאורייתא) בבין השמשות. ואם כן בנדון דידן, שהמצב דחוק והוא גם לצורך מצוות עונג יום טוב, ניתן לאחר השקיעה לומר לעכו"ם לחמם את התבשילים, אף שהדבר נוגע באיסור דאורייתא, וכל שכן שמותר על-ידי עכו"ם לעבור על איסור "מיחזי מבשל" (שאינו אלא מדרבנן). וכן אין לחשוש לעשות בשבת פעולות על-ידי עכו"ם, אף שאינן נצרכות לשבת עצמה.

ועיין ב"משנה ברורה" (שם ס"ק ב), שיש אחרונים הסוברים שכל ההיתר הנ"ל של בין השמשות נאמר רק בבין השמשות שבין שישי לשבת, אך לא בבין השמשות שלקראת צאת שבת. אך מלבד שרבו המקלים בדבר אף בבין השמשות של צאת שבת, נראה שאף למחמירים עדיין יש מקום להקל, וכמבואר ב"ביאור הלכה" (שם סי' רג"ד ה' להחם הקדירה), שיש המקלים לומר לגוי להניח מרק שנצטנן על גבי האש בשבת עצמה, ואין לחשוש משום איסור בישול, כיוון שראשונים רבים סוברים שתבשיל לח שמבושל כל צרכו אין בו איסור בישול אף אם נצטנן. ואף שהכריע שו"ע (או"ח סי' שיח סע' ד) בדבר זה לחומרה, מכל מקום

על-ידי עכו"ם הדבר קל יותר, וניתן לסמוך על המקלים שאין בישול אחר בישול בלח שנצטנן, ובפרט שרמ"א שם הזכיר גם את דעת המקלים לחמם תבשיל לח שנצטנן אם אינו "מצטמק ויפה לו".

וכתב עוד שאין לחשוש גם לאיסור "מיחזי כמבשל" בהנחת התבשיל על האש, כיוון שאין האיסור אלא מדרבנן, ועל-ידי עכו"ם מותר, כיוון שהוא שבות דשבות במקום מצוות עונג יום טוב, ועיין בשו"ע (סי' שז סע' ה).

ונראה שניתן לצרף לכל הנ"ל גם את שיטת ה"עיטור", הסובר שאמירה לעכו"ם מותרת אף באיסורים דאורייתא אם הוא לצורך מצווה (עונג יום טוב). וכתב רמ"א (סי' רעו סע' ב) שניתן לסמוך עליו במקום צורך גדול, ועיין שם ב"משנה ברורה".

אך כל האמור לעיל עדיין אינו מיישב את איסור ההכנה משבת ליום טוב (איסור ג'), שכן סוף סוף נעשתה הכנה בשבת לצורך יום טוב (אף שהכל נעשה בהיתר). לעניין זה עיין ב"ביאור הלכה" (סי' תקצו ד"ה וע"י עירוב), שהביא מחלוקת ראשונים אם בישול ואפיית המאכל מוגדרים כהכנה, או שמא דווקא בביצה שהוטלה וכדומה, שנוצר דבר חדש ממש – ומשום כך אם נגמרה יצירתה ביום טוב אסורה בשבת שאחריו (כמבואר בריש מסכת ביצה), אך אפייה ובישול של מאכל שכבר קיים אינם אלא תיקון בעלמא.

אם כן, ניתן לסמוך על המקלים בדבר, ובפרט בנדון דידן שמדובר במבשל לאחר השקיעה, שאז נחשב רק כספק שבת, וכן מדובר בתבשיל שכבר מבושל כל צרכו ורק נצטנן. ואפשר שבכהאי גוונא לכולי עלמא אינו נחשב הכנה אלא תיקון בעלמא.

לגבי בישולי עכו"ם, נראה שהדבר אינו שייך כאן, כיוון שמבואר בטור (יו"ד סי' קיג סע' ח) שאם היה תבשיל שבישלו ישראל עד שיעור מאכל בן דורסאי (שליש או חצי בישול) כבר אין שייך בו איסור בישולי עכו"ם, אף אם יגמור העכו"ם את בישולו.

ואם כן, נראה שהוא הדין בנדון דידן, שהתבשיל כבר מבושל לגמרי ורק נצטנן. ונראה שאין לדמות את הדבר לאיסור בישול בשבת שלגביו נפסק, כאמור, שנחשב כדבר שאינו מבושל כלל, וכפי שמשמע מדברי "דרכי תשובה" (שם ס"ק ס), עיין שם; ועוד

שרבים הפוסקים הסוברים שגם לעניין שבת נחשב מבושל ומלבד כל זאת, כאמור, רצוי להשאיר את האש דלוקה כבר מערב שבת, ואם כן ניתן להדליק את האש על-ידי ישראל, וכלל לא תהיה כאן שאלת איסור בישולי עכו"ם. ואף לנוהגים כשיטת

המחבר, שלא מספיקה הדלקת האש, בנדון דידן נראה שיכולים להקל. ועיין עוד בשו"ת "יחווה דעה" (ה סי' נד).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א' - ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכי דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)